

УДК 004.032.6: [371.315:811]

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

О.В. Шамрай, ст. викл.,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. Розглянуто як загальні питання використання інформаційно-комунікаційних технологій у вивченні іноземних мов, так і окремі проблеми, щодо конкретних результатів наукових досліджень. Звертається увага на сильні та слабкі сторони інформатизації викладання іноземних мов і на зміну ролі викладача.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології навчання, іноземні мови, мультимедіа, роль викладача.

ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Е.В. Шамрай, ст. преп.,

Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

Аннотация. Рассмотрены как общие вопросы использования информационно-коммуникативных технологий при изучении иностранных языков, так и более частные, касающиеся конкретных результатов научных исследований. Обращается внимание на сильные и слабые стороны информатизации преподавания иностранных языков и на изменение роли преподавателя.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии обучения, иностранные языки, мультимедиа, роль преподавателя.

TRENDS AND OUTLOOKS OF USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

O. Shamrai, Asst. Prof.,

Kharkiv National Automobile and Highway University

Abstract. The article deals with both general issues of using multimedia technologies in linguistic education and separate cases concerning precise results of scientific research. Special attention is paid to strong and weak points of the informational support of teaching foreign languages and to the changes in the teacher's role.

Key words: information and communication technology, foreign languages, multimedia, teacher's role.

Вступ

Великомасштабна науково-технічна революція ХХ ст., що почалася з винаходу телефона та радіо, завершилася появою електронних засобів комунікації (телебачення і комп'ютерів) і привела до небаченого раніше стало-

го розвитку новітніх технологій. Четверта комунікаційна або цифрова революція розгортається на наших очах.

Комп'ютери ввійшли в систему освіти у 1970-х рр., коли їх почали застосовувати для навчання програмування та для розроблення

систем контролю знань, переважно завдань з вибором відповіді у формі «запитання – кілька варіантів відповідей». Проте, як показав досвід, позитивний ефект став можливий лише тоді, коли для комп'ютерних курсів були створені відповідні навчальні та методичні посібники. Насправді ж, за ефективністю подання інформації і викладач, і гарна книжка залишали комп'ютер далеко позаду [1]. З появою персональних комп'ютерів у 80-х рр. почалося відродження комп'ютерного навчання. Індивідуальний характер роботи, графічні можливості, звук і зворотний зв'язок створили досі небачені можливості для навчання за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Змінилися й цілі навчання іноземної мови порівняно з традиційним методом. У першій половині ХХ ст. іноземна мова вивчалася за допомогою літератури і для опанування літератури та культури країни, мова якої вивчається. Далі цілі стають більш прагматичними, і на перший план висуваються викладання мови як засобу комунікації та розвиток у студентів комунікативної компетенції, здатності до міжкультурної комунікації та використання мови як засобу цієї комунікації.

Відомо, що ми запам'ятовуємо лише 10 % того, що читаємо, 20 % того, що чуємо, 30 % того, що бачимо, 50 % того, що бачимо і чуємо одночасно і до 90 % того, що бачимо, чуємо та робимо одночасно. Поза всяким сумнівом, комп'ютерні технології, мультимедіа та Інтернет можуть слугувати підвищенню ефективності навчання.

Аналіз публікацій

Питанню використання Інтернет-технологій у викладанні іноземної мови присвячували свої наукові праці такі вчені: В. Афанасьєв, Ж. Баск, Ю. Батурін, Д. Белл, В. Биков, Н. Гішон, С. Гуревич, М. Жалдак, Ю. Жук, Е. Кикоть, К. Лундгрєн-Кейрол, Л. Раїцька, Є. Полат. Використання комп'ютерних технологій та Інтернету у вивченні іноземних мов освітлювали Н. Гішон, Є. Кикоть, Ф. Ломбар [2; 3]. Абсолютна більшість статей у світі з цієї теми написано англійською мовою, незважаючи на те, що далеко не всі автори є представниками англомовних країн, але число вітчизняних авторів постійно збільшується. Унаслідок аналізу встановлено, що мова, вивченню якої приділяється найбільше уваги в дослідженнях українських

учених, – це англійська. Їй присвячено більше половини всіх досліджень, далі йдуть українська як іноземна, французька та німецька. У деяких публікаціях мова взагалі не конкретизується. Дві треті досліджень вивчають досвід вищої школи, далі відповідно йдуть середня та молодша.

Великий потенціал використання Web 2,0 в освітніх цілях бачать Є. Патаракін, Л. Раїцька, І. Синяк, однак вони звертають увагу на необхідність подальших досліджень у цій галузі, які поки знаходяться в зародковому стані. Наукові дослідження мають бути спрямовані на підвищення ефективності використання Web 2.0 як інструмента у викладанні іноземної мови [4; 5].

У більшості досліджень ігнорується назва програми або зазначається, що той чи інший прийом був використаний уперше. Фактично це може означати, що використання ІКТ не стало повсякденною практикою в роботі викладачів. Тільки Л. Обоянська та О. Цисарук наводять варіанти завдань для дистанційного навчання іноземної мови, розроблені в програмі MOODLE [10].

Психолого-педагогічні дослідження щодо ІКТ-компетенції вчителів висвітлено в роботах В. Бикова, Є. Кикоть, Т. Сучкової, М. Цветкової та ін. [6–9], але недостатньо вивчено питання фахової підготовки викладачів щодо використання ІКТ. У центрі уваги авторів знаходяться учні /студенти. М. Сухілін, О. Ходакевич та ін. розкривають функціональні можливості Інтернет-технологій у навчанні іноземної мови для професійного спілкування, наводячи приклади їх застосування у навчальному процесі [11].

Недостатньо статей, що описують педагогічні методи, які дали багаторічні позитивні результати або відображають використання розроблених прийомів щодо застосування ІКТ у викладанні іноземної мови протягом усього навчального року, що доводить недостатність досліджень у цій галузі. Дослідження показують, що запропоновані педагогічні розробки застосовувалися або одноразово, або протягом кількох тижнів.

Мета і постановка завдання

Мета дослідження – вивчення основних тенденцій і перспектив використання ІКТ у на-

вчання іноземних мов, їх класифікація за методичним призначенням та висвітлення зміни ролі викладача у формуванні пізнавальних компетенцій і розвитку критичного мислення у студентів за допомогою сучасних освітніх технологій.

Проблематика взаємовідносин інформаційних технологій та викладання іноземних мов нині особливо важлива. Актуальність даного дослідження обумовлена необхідністю вивчення нових тенденцій і перспектив та пошуком найбільш ефективних засобів використання медіа-ресурсів у практиці навчання іноземних мов.

Методичне призначення ІКТ

Вузькі рамки цього дослідження не дозволяють докладно простежити еволюцію використання комп'ютерів та Інтернету в освіті. Ми зупинилися лише на тих галузях застосування комп'ютерних технологій у навчанні мов, де йдеться про застосування Інтернету в очному навчанні іноземних мов. Ж. Баск та К. Лундгрєн-Кайроль пропонують розглядати Інтернет як засіб одержання навчальної інформації; Інтернет як середовище навчання; Інтернет як джерело дидактичних та навчально-методичних матеріалів для їх подальшої обробки або переробки викладачем; Інтернет як комунікативне середовище для формування та розвитку основних мовленнєвих навичок і комунікативної компетенції [12, с. 263–298].

Найчастіше Інтернет як невичерпна довідково-інформаційна система використовується для пошуку автентичних матеріалів, що сприяють набуттю студентами необхідних навичок для спілкування з носіями іноземної мови та поглиблення лінгвокраїнознавчих знань. У цьому випадку використовується лише незначна частина можливостей мережі.

Можливості мережі найповніше розкриваються під час занять в аудиторії з підключенням до Інтернету. Існує багато інформаційних та навчальних сайтів, які можна використати для вивчення іноземної мови. На інформаційних сайтах завжди можна вибрати цікаві й актуальні матеріали. Фахові навчальні сайти зазвичай мають чотири (від A1 до B2) рівні складності та містять різноманітні завдання. Саме такі сайти найчастіше використовуються викладачами іноземних мов.

Є група вузькофахових сайтів, призначених для перевірки рівня знань згідно із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти. Дуже багато навчальних сайтів призначено для вивчення фонетики, граматики, лексики тощо. Крім того, майже всі сучасні підручники іноземної мови провідних видавництв мають сайти-партнери для самостійної роботи. Запорукою успіху у вивченні мови, як і раніше, є практика, і найкращим варіантом у цьому випадку залишається спілкування з носієм мови. Для цього існує безліч мовних соціальних мереж, де можна знайти співрозмовника за інтересами та захопленнями, й одночасно попрактикуватися в опануванні мови.

Значного прогресу у вивченні іноземної мови за допомогою навчальних сайтів можна досягти лише за умови чіткого формулювання завдань, конкретних вказівок щодо їх виконання та добору матеріалу відповідно до потреб комунікації та мовленнєвої компетенції студентів. Організація ефективного навчання цілком залежить від викладача.

Привабливість ІКТ порівняно з іншими навчальними засобами полягає саме в тому, що мультимедійні програми здебільшого розраховані на самостійне активне сприймання та засвоєння студентами знань, умінь і навичок. Уже сама побудова, дидактичне спрямування та розв'язання навчальної (наукової) проблеми передбачають активну розумову діяльність студентів [13, с. 45–49]. Вони використовують необхідну зорово-слухову та текстову інформацію для одержання та перевірки відповідей, адаптують темп та стиль своєї роботи з програмою згідно зі своєю мовленнєвою компетенцією та своїми індивідуальними розумовими та психологічними можливостями.

Зміна ролі викладача у навчанні іноземних мов й розвитку критичного мислення у студентів

Сучасні навчальні системи визначаються конструктивізмом і спрямовані на формування критичного мислення студента, яке спирається на творче перетворення інформації, усвідомлене сприйняття власної інтелектуальної діяльності та діяльності інших та сприяє розвитку креативності і формує творче мислення, а отже, творчу особистість.

Виникають нові форми організації навчальної діяльності. З'явилися електронні лекції та конференції, відеоконференцз'язок, онлайн-консультації та ін. Структура та зміст навчального матеріалу постійно змінюються. Варто зазначити, що у вітчизняній та зарубіжній науці досі недостатньо ґрунтовних теоретичних досліджень щодо змін форм і методів навчання порівняно з традиційними та оцінки результатів навчання в електронному середовищі.

Процес навчання не змінюється самостійно. Викладачі вносять суттєві зміни до програми навчання, докладають зусилля щодо формування нового сприйняття процесу навчання студентами, якому передують формування активно-позитивного ставлення до майбутньої пізнавальної діяльності, зосередження уваги на об'єкті пізнання. Усі ці зміни відбуваються на тлі глибокого філософського переосмислення підходів до освіти. Викладач як джерело знань і контролер змінює свою роль і стає координатором, консультантом або наставником. Студент відходить від позиції об'єкта навчання, отримувача готової навчальної інформації, стає активним суб'єктом освітнього процесу, він може самостійно здобувати необхідну інформацію і навіть уміти винайти, сконструювати необхідні для цього способи дій.

Відбувається зміщення акцентів у навчанні та пошук нових інтегрованих принципів. Особистісно орієнтований підхід, діяльнісно-активні або комунікативно-діяльнісні методи навчання, проблемне навчання, використання методу проектів та ін. дозволяють студенту вибрати індивідуальну освітню траєкторію. Студент з більшою часткою самостійності визначає, як він навчається, і несе відповідальність за власне навчання. Таким чином, підвищується автономія студента в процесі здобуття знань.

Інформаційні та комунікаційні технології, до яких належить і Інтернет, в освіті пов'язані з низкою соціокультурних чинників, які можуть позитивно або негативно впливати на доступність і використання мультимедійних технологій у лінгвістичному навчанні. Низка досліджень розглядають нерівність можливостей і проблеми доступу до освіти через інформаційні і комунікаційні технології цього ряду соціальних груп, насамперед, що мають низький соціальний статус, який ство-

рює певні бар'єри на шляху ефективного використання Інтернет-технологій в освіті.

Наприкінці минулого та на початку нинішнього століть починає активно досліджуватися взаємозв'язок гендерного фактора з мультимедійними технологіями, а також висвітлюють особистісні проблеми, пов'язані з рівністю/нерівністю людей з погляду доступності одержання інформації й участі в обміні нею. Ця проблематика згодом була визначена як цифрова нерівність або розрив [14]. Висновки дослідників часом відрізняються повною протилежністю. Наприклад, Дж. Купер стверджує, що «існує величезний розрив між статями, що складається в тому, що жінки не користуються перевагами технологічної революції нарівні з чоловіками» [15, с. 321]. У роботах П. Вендрамен [16] містяться факти, що підтверджують скорочення розриву у сприйнятті Інтернет-технологій між чоловіками і жінками, а в дослідженнях Стенфордського університету, присвячених Інтернету, зроблено припущення, що наразі усі відмінності між чоловіками і жінками зникли. О. Горошко стверджує, що проблематика, яка потребує наукової рефлексії, насамперед, пов'язана з розвитком безпосередньо Інтернету в країні й опису соціальної структури «гендерної цифрової нерівності» у межах національного контексту [14].

Усі наведені вище твердження та висновки мають важливе значення, оскільки опитування та спостереження проводять у різних соціальних умовах. У загальноосвітній школі, де спільно навчаються абсолютно різні за стилями мислення, спілкування і навчання школярі, можливо, що отриманий результат буде більш репрезентативним і дасть уявлення про тенденції в суспільстві загалом. У вищій школі ситуація буде іншою. Вибір професії та профілю ВНЗ безпосередньо пов'язаний з типом особистості та стилем навчання. Жінки з явними математичними здібностями навряд чи оберуть факультет гуманітарного профілю, а володіючи математичними здібностями, швидше віддадуть перевагу роботі в комп'ютерно-опосередкованому середовищі. Вони покажуть високі результати, які навряд чи будуть відрізнятися від результатів студентів-чоловіків у таких самих умовах.

Іншою істотною перешкодою на шляху ефективного використання інформаційних та

Інтернет-технологій у навчанні іноземних мов є тип особистості учня (студента) та особливості його стилів спілкування і навчання. Завдання викладача серед великої кількості різноманітних технологій – знайти ті, які будуть найбільш ефективними в конкретних умовах для певної групи студентів.

Деякі дослідники говорять про небезпеку недорозвинення соціальних компетенцій та невідповідність електронних курсів дидактичним вимогам. Проте тут усе залежить від правильної організації навчального процесу та дидактичної компетентності самого викладача. Такий «недолік» електронного навчання, зокрема Інтернет-технологій, як відсутність технічної компетентності у викладачів, не може сприйматися серйозно. Існує достатньо можливостей заповнити цей пробіл.

Висновки

Використання ІКТ у процесі викладання іноземних мов значно розширює та урізноманітнює програму вивчення іноземних мов у ВНЗ; надає доступ до численних автентичних матеріалів (комп'ютерне подання мовного матеріалу на основі художньої літератури, статей, матеріалів інформаційних сайтів; робота зі словником та ін.); зацікавлює студентів до вивчення іноземних мов, надаючи їм можливість працювати над мовою у зручному для них темпі, сприяючи, таким чином, індивідуалізації навчання та ефективному оволодінню іноземною мовою.

Сучасні засоби навчання іноземних мов нерозривно пов'язані із сучасними засобами комунікації, і їх використання у вивченні іноземної мови стає певною мірою імперативом, тим більше, що і розвиток освіти загалом пов'язують з потенціалом новітніх засобів навчання, а однією з найважливіших умов підвищення якості освіти є її інформатизація.

Література

1. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В.Ю. Биков. – К.: Атіка, 2009. – 684 с.
2. Guichon N. L'apprentissage des langues médiatisé par les technologies (ALMT) – Étude d'un domaine de recherche émergent à travers les publications de la revue Alsic / N. Guichon // Alsic. – 2012. – Vol. 15, №3.

- Режим доступу : <http://alsic.revues.org/2539>; DOI: 10.4000/alsic.2539.
3. Lombard F. Canevas pour scénario pédagogique intégrant les TIC / F. Lombard. – Режим доступу : <http://tecfa.unige.ch/tecfa/teaching/LME/canevas-scenario-ped.html>.
  4. Патаракин Є.Д. Створення учнівських, студентських і викладацьких спільнот на базі мережевих сервісів Веб 2.0 / Є.Д. Патаракин. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2007. – 88 с.
  5. Раицкая Л.К. Технологии Веб 2.0. в обучении языку профессии / Л.К. Раицкая // Актуальные проблемы лингвистики и лингводидактики делового общения в свете новых технологий образования : сборник научных докладов Международной научно-практической конференции (г. Москва, 3 февраля 2010 г.). В 3-х частях. – Часть 1. – М. : МГИМО-Университет, 2010. – С. 19–28.
  6. Кикоть Е.И. ИКТ-компетентность учителя – одно из условий эффективности современного урока / Е.И. Кикоть. – Режим доступу : <http://ipk.khakasnet.ru/forum/index.php?showtopic=9260>.
  7. Цветкова МС. Новые профессиональные компетенции педагогов в условиях информатизации образования / М.С. Цветкова. – Режим доступа : metodist.lbz.ru/ito/rostov/tezisi_tsvetkova_ito_rostov_2008.doc.
  8. Биков В.Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти / В.Ю. Биков // Інформаційні технології і засоби навчання : електронне наукове фахове видання // Ін-т інформ. технологій і засобів навчання АПН України, Ун-т менеджменту освіти АПН України. – 2010. – № 1(15). – Режим доступу: <http://www.ime.edu.ua.net/em15/emg.html>.
  9. Сучкова Т.М. Оценка ИКТ-компетентности учителя / Т.М. Сучкова. – Режим доступу: http://pedsovet.org/component/option,com_mtree/task,viewlink/link_id,6072/Itemid,118/.
  10. Цисарук О.В. Пріоритети дистанційного навчання іноземної мови в сучасному світі інноваційних технологій / О.В. Цисарук // Лінгвокультурний дискурс у парадигмі професійної освіти: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 5 берез. 2015 р. / М-во освіти і науки

- України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т імені Вадима Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2015. – С. 639–644.
11. Ходакевич О.Г. Використання інтернет-ресурсів для підвищення ефективності навчання іноземної мови для професійного спрямування у студентів-економістів / О.Г. Ходакевич // Лінгвокультурний дискурс у парадигмі професійної освіти : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 5 берез. 2015 р. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т імені Вадима Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2015. – С. 633–639
  12. Basque J. Une typologie des typologies des applications des TIC en éducation / J. Basque, K. Lundgren-Cayrol // Sciences et techniques éducatives. – 2002. – Vol. 9, no. 3–4. – P. 263–298. – Режим доступу: http://benhur.teluq.quebec.ca/SPIP/jbasque/squelettes/assets/pdf/BasqueJ-Une_typologie_des_typologies_des_applications_des_TIC_en_%C3%A9ducation.pdf.
  13. Захарова И.Г. Информационные технологии в образовании: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / И.Г. Захарова. – 3-е изд., стер. – М.: Академия, 2007. – 192 с.
  14. Горошко О.І. Цифрова нерівність: гендерний аналіз (глобальна й локальна перспективи) / О.І. Горошко // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. – 2008. – Т. 11, № 2. – С. 3–7.
  15. Cooper J. The digital divide: the special case of gender / J. Cooper // Journal of Computer Assisted Learning. – October 2006. – Vol. 22, Issue 5. – P. 320–334.
  16. Vendramin P. TIC et genre : des regards multiples / P. Vendramin // tic&société. – 2011. – Vol. 5, n° 1, mis en ligne le 05 octobre 2011, consulté le 10 février 2017. – Режим доступу : URL : <http://ticsociete.revues.org/938> ; DOI:10.4000/ticetsociete.938.
- Рецензент: Н.В. Саєнко, професор, д.пед.н., ХНАДУ.
-